

SZABÓ ÉVA

A magyarországi svéd mentő-akció történetéhez (1944)

A magyar közvéleményben mély rokonszenv él Svédország és a svéd nép iránt, aminek egyik alapja kétségtelenül az a humanitárius tevékenység, amelyet Svédország, illetve a svéd külképviselet 1944-ben Budapesten folytatott. Ez a nyilas időkben Budapesten végzett munka erkölcsi nagyságot, bátorságot és emberséget követelt.

A 20. századi magyar történelemnek a legsötétebb, legreménytelenebb esztendeje volt az 1944-es év. Március 19-től, a német megszállás napjától kezdve súlyos és állandóan szélesedő terrorhullám borította el az országot. Fél esztendő sem kellett, hogy százezrek váljanak létfeltételeiktől megfosztott üldözöttekké. Az ország akkori területén mintegy 800 000 zsidó és zsidó származású állampolgár került közvetlen életveszélybe, s alig négy hónap alatt embertelen szenvedések után 450 000 az életétől is megfosztott. Történt mindez akkor, amikor a felszabadító harcok már közvetlenül Magyarország határai előtt folytak, illetve a szovjet csapatok megkezdték az ország felszabadítását az egyre féktelenebbé váló fasiszta-nyilas diktatúra alól, megteremtve az új Magyarország megszületésének feltételeit.

A semleges országok követségei a német megszállást követően is folyamatosan dolgoztak Budapesten. Működésük nagyon vékony összekötő kapcsot jelentett Magyarország és a Szövetséges Hatalmak, valamint a semleges országok között.¹ Egyedül e követségek dolgozói voltak abban a helyzetben, hogy pontos, megbízható információkkal tárják fel a külföld előtt a Magyarországon uralkodó állapotokat.

A svéd külképviselet különösen kiválóan egyeztetette a diplomáciai védettségéből fakadó előnyöket az emberiségéből következő már nem hivatali kötelezettséggel. 1944. október 15-ig, a diplomáciai kapcsolatok megszakításáig, törekedtek arra, hogy azon államközi formaságoknak is eleget tegyenek, amelyeket az akkori magyar kormány megkívánt, s a követség diplomáciai eszköztárát is felhasználta humanitárius céljai elérésére, arra, hogy minél több embernek tegyék elviselhetővé az életet és minél több üldözött életét mentse meg. A Szálasi-kormányt nem ismerte el Svédország s így az itt tevékenykedő svédek helyzete is nehezebbé vált, de folytatták munkájukat.

A német megszállást követő napokban a magyarországi zsidók Svédországban élő hozzátartozói növekvő számban fordultak levelekkel, kérelmekkel a Királyi Svéd Külügyminisztériumhoz, kérve, hogy közeli hozzátartozóikért tegyenek meg mindent, óvják biztonságukat, tegyék lehetővé Svédországba való utazásukat, valamint hogy juttassák el pénzbeli segítségüket. Később svéd gyárak, kereskedelmi cégek, kulturális intézmények fordultak százszámra a svéd külügyminisztériumhoz, hogy üzleti partnereiket, művész és tudós barátait mentse ki a fasiszták kezei közül.

1944 áprilisától egyre nagyobb feladatként hárult tehát a Budapesten lévő svéd külképviseletre is, hogy a Magyarországon élő svéd állampolgárok és svéd kapcsolatokkal rendelkező üldözöttek biztonságáról gondoskodjon.

¹ Budapesten – tudomásom szerint – ekkor Svédországnak, Svájcnak, Portugáliának, Spanyolországnak, Törökországnak működött diplomáciai képviselete, valamint a Pápai Nuncius is Budapesten tartózkodott.

A magyarországi zsidóság reménytelen helyzetének felismerése arra készítette a svéd követséget és a Királyi Svéd Külügyminisztériumot, hogy a Követség égisze alatt – de mégis különállóan – segélyszervezet építsen ki. Ennek első jelentős állomása volt a Svéd Vöröskereszt helyi megbízottjának kinevezése, a Budapesten élő Langlet Waldemar személyében.²

Langlet Waldemar és felesége, Nina Langlet, a Vöröskereszt működéséből fakadó feladatokon (gyermekek mentése, élelem, gyógyszer juttatása a rászorulóknak, betegek orvosi ellátása) túl, személyes ügyüknek tekintve az akciót, svédországi barátait, ismerőseiket felszólították a magyarországi üldözöttek védelmében való fellépésre, egyes személyek befogadására. Kérték őket, hogy ilyen értelemben gyakoroljanak nyomást a svéd Külügyminisztériumra.

A Budapesten lévő követség egyik legfontosabb feladata volt, hogy gyorsan és pontosan adjon számot a Magyarországon kialakult helyzetről, a kormányintézkedésekről és kilátásokról. Ivan Danielsson³ követi jelentései, információi – kutatásaim ezt bizonyítják – is hozzájárultak, hogy a magyarországi zsidóság reménytelen helyzete a külföld előtt ismertté váljon. Jelentései közül talán a legmegdöbbentőbb az 1944. június 24-i. Ennek mellékletét képezi az ún. „Auschwitzi jegyzőkönyv” (német nyelven), annak egy rövidített változata és egy 12 oldalas német nyelvű összefoglaló a magyar zsidóság 1944. március 19-e utáni helyzetének alakulásáról. A fenti jelentés már 1944. június 28-án a svéd Külügyminisztériumban volt és az iratok tanúsága szerint július 3-án eljutott a Szövetségesekhez is.

1944 közepén a budapesti svéd követségen megkezdték a Svéd Vöröskereszt szervezetén túlmenő segélyszervezet kiépítését. A követség dolgozóinak létszáma nem volt nagy, így nem is vállalkozhattak széles körű feladatra. Már a rutinfeladatok is nagymértékben leterhelték a Budapesten dolgozó 3-4 diplomatát. A svéd Külügyminisztérium ezért határozta el – nem utolsósorban a szövetséges hatalmak és a Nemzetközi Zsidó Szervezet (International Jewish Congress) kezdeményezését és pénzügyi segítségét is figyelembe véve, hogy egy megfelelő segélyszervezet felépítésére és vezetésére képes személlyel egészíti ki a követség létszámát. Választásuk Raoul Wallenbergre⁴ esett, aki 1944. július 9-én érkezett Budapestre. Rövid idő alatt kiépítette a követségen belül a „B” részleget, azaz a segélyszervezetet. A szervezet feladatának az üldözöttek életmentését, életkörülményeik elviselhetővé tételét tekintette. Menlevelet, élelmet, gyógyszert, orvost, pénzt szereztek és osztottak. A „B” részleg tevékenységéről, a korról adnak számot azok az emlékeztetők, amelyeket Raoul Wallenberg aláírásával ellátva küldött a svéd Külügyminisztériumba.

A svéd Rikszarkivetben (Birodalmi Levéltár) található egy jegyzék azokról, akik svéd menlevelet kaptak. A felsorolt nevek száma jóval meghaladja a tízezret. Ez különösen impozáns szám, ha figyelembe vesszük, hogy a svéd akció viszonylag későn indult és a segélyszervezet létrehozásakor már többszáz ezer üldözöttet deportáltak, illetve a vidéki zsidóságot már a megsemmisítő táborokba küldték.

A svéd segély-akció tevékenysége hatékony volt a tárgyaló asztalnál is. El tudták érni, hogy haladékot kapjanak egyes, már kiadott vagy tervezett rendelkezések végrehajtásához. Így teremtették meg a „nemzetközi Gettó”-t, illetve a „svéd házak”-at.

E közleménnyel a Svéd Követségnek, mint a humanitárius tevékenység egyik bázisának munkájába kívánunk – néhány eddig nem közölt – korabeli dokumentumon keresztül bepillantást adni.

² Langlet Waldemar (1872–1960) az 1930-as évektől svéd lektor a Pázmány Péter Tudományegyetemen, majd a követség diplomatája. Budapesti tevékenységükről Nina Langlet „Kaos i Budapest” c. könyvében számolt be.

³ Ivan Danielsson 1880-ban született. Hivatásos diplomata volt. 1943-tól képviselte Budapesten a Svéd Királyságot.

⁴ Raoul Wallenberg (1912–1947) a svéd gazdasági élet egyik vezető családjának tagja volt. Építészettanult, majd a kereskedelmi életben dolgozott. Magyarországgal, mint a Mellaneuropeiska Handelsaktiebolaget (Középeurópai Kereskedelmi RT) külföldi ügyeket intéző igazgatója került kapcsolatba.

1.

1944. június 19.

Raoul Wallenberg levele a svéd külügyminisztérium kabinet-irodája titkárának, Bohemannak.

Hivatkozva személyes megbeszélésünkre, szeretnék köszönetet mondani az irányomban tanúsított bizalomért.

A vállalat vezetősége elé terjesztettem a szóban forgó ügyet. Ők hozzájárultak, hogy szolgálataimat a Külügyminisztérium rendelkezésére bocsássam.

Hasonló hozzájárulással rendelkezem a Pacifik Trading Compani AB és Jakob Wallenberg* részéről, akikkel közöltem, hogy nem leszek képes a szóban forgó idő alatt semmilyen üzleti tevékenység folytatására.

Ha szükségesnek látszik, hajlandó volnék kilépni a vállalat vezetéséből, ameddig a feladat tart.

A végleges határozat megszületése esetén a gyors tájékoztatásért hálás lennék, hogy a szükséges intézkedéseket megtehessem üzleti tevékenységemet illetően.

Legmélyebb tisztelettel
Raoul Wallenberg sk.

* Jakob Wallenberg, (1892–1980) bankár, a Stockholmi Enskilda Bank vezérigazgatója, majd elnöke, Raoul Wallenberg nagybátyja.

Eredeti Tisztázat. Riksarkivet, UD 1920 – HP 1095

2.

1944. június 21.

A svéd külügyminisztérium kabinet-irodájának távirata Budapestre a svéd követséghez.

Az Ön 179 sz. táviratára

A minisztérium javaslatára a Svéd Vöröskereszt vezetése meghatalmazta Langlet lektort, hogy a végleges utasítások megérkezéséig delegáltja legyen Magyarországon azon kérdéseket illetően, amelyek az esetleges, a magyar zsidók megmentését célzó mozgalommal függenek össze. A vezetőség felkéri Önt, hogy nevükben a feladat elvégzéséhez szükséges meghatalmazást állítsa ki Langlet részére.

Cabinet

Fogalmazvány, Riksarkivet, UD 1920 – HP 1095.

3.

1944. június 21.

A svéd külügyminisztérium kabinet-irodájának távirata Budapestre a svéd követséghez

Tekintettel az itteni érdeklődésre kérjük, hogy a zsidó-kérdést a legnagyobb figyelemmel kísérjék, és hogy a speciális beszámolás folyamatos legyen. Tegyenek javaslatokat realizálható humanisztikus kezdeményezésekre, illetve a háború utáni szükséges segélyintézkedésekre vonatkozóan. Az itt dolgozó amerikai diplomáciai képviselőt ugyancsak nagy figyelmet fordít a kérdésre. Miután mi természetes-

nek tartjuk, hogy az Önök jelenlegi személyzete nem tud rendelkezésre bocsátani munkaerőt erre a speciális feladatra, mérlegelésre kerül, hogy Raoul Wallenberget, aki rendelkezik az e munkához szükséges feltételekkel, magyarországi jó kapcsolatokkal és ismeretekkel, mint követségi attasé oda küldjük. Táviratban mielőbb közölje esetleges észrevételeit.

Cabinet

Fogalmazvány, Riksarkivet, UD 1920 – HP 1095.

4

1944. június 24.

Ivan Danielsson követ jelentése a svéd külügyminiszterhez

A legutóbbi jelentésemben referált, a Magyarországon élő zsidókra vonatkozó rendelkezések azóta kiegészítődtek egy sor új, a magyar belügyminiszter által kibocsátott rendelkezéssel, amelyek ismertetése túl messze vezetne. Engedtessek meg még azt megjegyezni, hogy teljesen megbízható információk szerint az összes zsidót abban az országrészben gyűjtötték össze, amely keletre fekszik a Kassa, Miskolc, Szolnok, Szeged közti észak-déli vonaltól, majd Dél-Magyarországon át a német határig húzódik. Ott internáló táborokban helyezték el őket, amelyekben szörnyű egészségügyi állapotok uralkodnak, vagy ideiglenes gettókba, ahonnan fokozatosan szállítják őket tovább a már „kiürített” internálótáborokba.

Az összes ilyen fogvatartott zsidó személyt, férfit és nőt, gyermeket és öreget később fokozatosan marha-vagonokba rakják és elindítják részben Németország, részben a Lengyel-Főköormányzóság felé. A legutolsó hozzáférhető információ szerint az elmúlt hét közepéig mintegy 420 000 főt deportáltak. Mintegy 300 000 személy maradt vissza, nem számítva azt a 150 000 főnyi 18–48 éves férfit, akiket magyar katonai munkaszolgálatra hívtak be. Korábbi információ szerint őket szintén elszállítják e hó végéig. Közzétették már azt a dátumot is, amikor Magyarország teljesen „zsidótlánítva” lesz. Ez a jövő hónap, július 15-e.

Még itt lévő kb. negyedmilliónyi zsidóság főképp Budapesten és annak elővárosaiban lakik. Korábban olyan tervet készítettek, amely szerint június elején a főváros zsidó lakosságát 3 gettó területére koncentrálnák. Mintegy 10 magyar város június 2-i szőnyegbombázása, úgy látszik bizonyos halasztást és részben bizonyos változást hozott a tervekbe. Budapesten, nehogy ki legyen téve hasonló, esetleg csak a gettó területeit kímélő bombázásnak, más elrendezést hajtottak végre. A zsidó lakosságot ugyanis értesítették, hogy egyes meghatározott házakba kell összeköltözniök, amelyeket az egész városban szétszórtan jelöltek ki. Elkészült és nyilvánosságra került azoknak a házaknak a listája, amelyekben a zsidók lakni fognak. Ezek többségében már most is főleg zsidók laknak. Ezeket a bejártra festett Dávid csillag után „zsidó ház”-aknak hívják. Azok a zsidók, akik más házakban laktak, átköltöznek (5 napos határidővel, amit később 7-re hosszabbítottak és június 24-én jár le) annyi holmival, amit saját maguk el tudnak vinni vagyonukból. A zsidóknak megtiltották, hogy egyebet használjanak, mint kézi-kocsit vagy lovaskocsit. Az utóbbiból azonban csak néhány áll Budapesten rendelkezésre. Következésképpen tulajdonuknak csak egész csekély részét tudták magukkal vinni.

Ezzel és az ezt megelőző intézkedés útján a zsidókat gyakorlatilag megfosztották összes tulajdonuktól.

Arra kényszerülnek, hogy 8–10 személy lakjon egy szobában. Továbbá a zsidóknak tilos házon kívül tartózkodniok a nap 3 meghatározott óráján (2–5 h) kívül. Ugyancsak tilos lakásukon vendégeket fogadni. A negyedmillió ember fényes nappali deportálásával járó feltűnés elkerülése céljából szándékuk, hogy éjszaka a házakban végrehajtott kutatásokkal és razziákkal fokozatosan össze-

fogdossák a budapesti zsidókat, hogy elszállítsák őket az internálásba illetve a deportálásba. Vannak olyan hírek, hogy ebben a hónapban át fogják fésülni a keresztény házakat s így elfogják azt a keveset is, akik keresztény barátaiknál bújnak el. A németekhez több ezer feljelentést küldtek ezzel kapcsolatban, ami mint mondják utálatot keltett bennük is. A letartóztatások végrehajtására egy bizonyos Zöldy tábornok* a hírhedt „újjvédéki hóhér” vezetése alatt álló speciális csendőr-csapatot kívánnak használni. Ő annak idején elmenekült Németországba, most visszajött, és kézbe vette a hóhérmunkát Budapesten.

A főváros zsidóinak elszállítása, ami a fentiek szerint 3 hét alatt be kellene hogy fejeződjék, szerencsétlenek tömegeit állítja szörnyű sors elé.

Azokat, akik olyan szerencsések, hogy megfelelő munkaképességgel rendelkeznek, valószínűleg német ipari üzemekbe szállítják. Ott kilátásuk van arra, hogy némileg jobban bánjanak velük, ezzel szemben a többiek, a gyerekek, a gyengébb nők vagy öregek, biztosan deportálásra kerülnek a lengyelországi Katowitz melletti megsemmisítő táborba Auschwitz-Birkenau-ba. (Lásd a mellékletet a beszámolóhoz)**

A külképviselet rendelkezésére álló kevés munkaerővel arra rendezkedett be, hogy elsősorban a svédországi kapcsolatokkal rendelkező személyeknek nyújtson segítséget. A távirati úton kért hatáskör-bővítéssel ugyancsak lehetőséget próbált teremteni hatásosabb beavatkozásra.

Azok a tapasztalatok a legrosszabbak, amelyekről röviden az Emlékeztető (10. szám, f. hó 23-án) szólt. Azok legtöbbször, akik védlemben részesültek, eddig kapcsolatba se léphetett külképviseletünk, a levelek olykor visszajöttek, mint kézbesíthetetlenek. A személyes látogatások, amiket az adott körülmények között a legkritikább esetben lehet megvalósítani, kivihetetlenek vagy eredménytelenek bizonyultak. A leveleket a Külügyminisztériumnál, részben a katonai hatóságoknál sok esetben kedvező ígérettel vették át, azzal, hogy néhány nap múlva választ adnak, azonban ezen ígéreteket a gyakorlatban alig váltották be. A nehézségek súlyosbodtak annak útjában, hogy valami érdemi dolgot lehessen végigvinni. A jelenlegi kormány láthatóan ingerült amiatt, hogy a kereskedelmi kapcsolatokat megszakították és hogy nem jöhetett létre normális magyar képviselet Stockholmban. Ilyen körülmények között partnert találni, vagy közeledést elérni a legmértányosabb kérdések esetén is nagy nehézségekbe ütközik. Ilyen kérésünk volt például, hogy legalább azok az itteni zsidók, akiket svéd útlevéllel láttunk el, egyenlő helyzetbe kerüljenek a svéd állampolgárokkal s így szabadon mozgathassanak, míg alkalom nyílik őket hazájukba szállítani. Azonban ahelyett, hogy ezt elfogadták volna a magyar illetékesek, közölték, hogy az összes külföldi zsidó július 1-vel internálásra kerül. A Külügyminisztériumban azon szóbeli kérésemre, hogy nem lehetne-e ezen személyeket legalább külön, semleges ország védelme alatt álló táborokba internálni, csak bizonytalan választ kaptam.

Ismertetek néhány friss tapasztalatot annak megvilágítására, hogy a magyar és német hatóságok hogyan mutatnak egymásra.

Egy német tiszt – szemtanú – nemrégiben bizalmasan panaszkodott egy követségi munkatársnak azon természetellenes gonoszságra, ahogyan a deportált magyar zsidók szállítása történik. A német vöröskeresztes nővérek, akik a határon frissítőkkel készenlétben, a továbbszállításra szánt személy-vagonokkal várták a deportáltakat, a leplombált marha-vagonok felnyitásakor, amelyeknek kis szellőző nyílásai is zárva voltak, kiéhezettették fehér hajú emberi lényeket és számos hullát találtak bezúfolva. A jelenlegi rezsimhez közel álló újságíróval való beszélgetés során felvetődött, hogy ha Magyarország meg akar szabadulni zsidóitól, emberségesebb lenne, ha engednék a kivándorlásukat olyan országba, ahová bevándorlási engedélyt kapnának, mint kizárni és megsemmisíteni őket. Azt a választ adta, hogy „az nem tartozik senki kívülállóra, hogy a magyar állam mit tesz a saját állampolgáraival”. Ezt kiegészítve mondotta, „hogy minden népnek természetes joga van a bosszúra”. Arra a megjegyzésre, hogy kiskorú gyerekek eddig még nem követhettek el bűnt a nemzet ellen, nem tudott válaszolni, csak azt, hogy nem értjük meg egymást, ami ez esetben kétségtelen igaz volt.

Mellékelem az alább jelzett jelentéseket, amelyek tartalma szükségszerűen alátámasztja véleményemet és alkalmasak lehetnek, hogy bővebben megvilágosítsák az érintett eseményeket.

- 1) A budapesti Zsidó Tanács jelentése a letartóztatásokról és deportálásokról.
- 2) Jelentés az auschwitzi megsemmisítő táborról, amelyet két onnan menekült szlovák zsidó írt.
- 3) Ennek rövidített összefoglalása.
- 4) Egy nő beszámolója, aki az auschwitzi táborból menekült.

Ivan Danielsson sk.

Eredeti tisztázat, Rikskarkivet, UD 1920 – HP 1095.

*Zöldy Márton

** A dokumentumok mellékleteit nem közöljük azok ismert volta, illetve terjedelme miatt, részben pedig azért, mert az azonosításhoz további kutatásokra volna szükség.

5.

1944. június 25.

Ivan Danielsson követ jelentése a svéd külügyminiszterhez

Miután a zsidó üldözések május közepétől hatalmas méretet és mindinkább undorító formát öltöttek, felmerült az a gondolat, hogy a Svéd Vöröskereszt és a Mentsd a Gyermekek szervezet beavatkozása útján találjunk olyan megoldást, amellyel legalább a gyermekeken, nőkn és öregeken lehet segíteni. A munkaképes férfiak részére bizonyos relatív biztonságot jelent a katonai munkaszolgálatra való behívás.

E célból kapcsolatot kerestünk részben a Magyar Vöröskereszttel, részben azzal a zsidó képviselővel, aki a svájci követség „B” részlegében kezdte meg munkáját. Kapcsolatba léptünk a Nemzetközi Vöröskereszt budapesti kiküldöttével, de ez a kapcsolat bizonyos tekintetben gyorsan elvesztette a gyakorlati értékét.

Ezzel szemben a Magyar Vöröskereszttel közvetlen megállapodás született egy svéd kiküldött útján való együttműködésről. A Magyar Vöröskereszt elhatározta, hogy a kormánytól engedélyt kér a svéd testvér-szervezet képviselőjének meghívására, hogy az elindítsa és megszervezze az akciót, amelynek célja különféle segítség-nyújtás nemzetiségre, fajra és vallásra való tekintet nélkül.

E munkához szükséges pénzügyi alapot az Európai–Amerikai Zsidó Segélyszervezet itteni képviselőjével való megállapodás útján lehetne biztosítani. A megállapodás magában foglal egy kezdetként 1 millió svájci frankig terjedő hitelt, ennek 1/10-ét nem zsidó célokra kell felhasználni, erre a Magyar Vöröskeresztnak sürgetően szüksége lenne.

A Királyi Svéd Külügyminisztérium részére távirat útján küldtünk egy összefoglaló jelentést a kialakult helyzetről, kérve válaszukat, hogy a svéd követség hogyan reagáljon a felvetett javaslatra. A beérkezett válasz alapján június 10-én látogatást tettem a (magyar) Külügyminiszternél, aki kijelentette, hogy ebben az ügyben szeretne egy memorandumot kapni, amelyet én június 12-én át is adtam. Csak június 17-én, szombaton kaptam lehetőséget ennek szóbeli kiegészítésére, ugyanakkor megállapodtunk, hogy egy részletes emlékeztetőt készítenek a június 21-én tartandó minisztertanács ülés számára. A válasz 23-án, péntekre volt várható. Ugyanakkor öxcelenciája Junghert javasolta, hogy a tartózkodási engedély megszerzésének nehézségei miatt a Svéd Vöröskereszt egy itt lakó személyt, esetleg Langlet lektort delegálja a segély-akciónak a Magyar Vöröskereszttel együttműködésben való megszervezésére. Az itteni zsidó képviselő megerősítette, hogy az ígért pénzügyi eszközöket Langlet rendelkezésére bocsátják, erről a követség távirati úton beszámolt.

A június 23-i döntés értéktelen volt. Arról szólt, hogy az ügyet a következő minisztertanácsi ülésre halasztották, szerdára, azaz 28-ra. Ezen idő alatt, ahogy azt már a fentebb idézett írásban közöltük, a fővárosban is lakásaikba zárták az összes zsidót és többek közt megtiltották, hogy látogatót

fogadjanak. Akkor is, ha a magyar kormány hajlandónak mutatkozik a jelzett formájú mentő-akció engedélyezésére, ez a határozat – tudatosan, vagy nem – a kérdést az ember nyitva hagyhatja – olyan későn születik meg, hogy erre az időre valószínűleg egész kis számú zsidó marad az országban. Ha ebben az esetben a Vöröskereszt akció eredményeként bizonyos számú keresztény gyermeket és anyát meg is menthetünk a nyomortól és az éhségtől, viszont a zsidók nem részesülhetnek belőle, akkor semmiféle tisztességes igény nem támasztható annak az ígéretnek a teljesítésére, hogy a milliós összeget a delegáció saját belátása szerinti felhasználására átadják. A követség egyedül abban az esetben tartja elfogadhatónak a javaslatot, ha a zsidókat nagyobb számban ki lehetne segíteni az országból és megmenteni a megsemmisítéstől, feltéve, ha svéd oldalról delegátust jelölnek e munka kézben tartására. Nagyon értékes idő ment már veszendőbe és ha e hónap végéig sem lenne meg a végső döntés akár scéd, akár magyar részről, akkor az egész kérdést le lehetne venni a napirendről és azon szegény zsidók, akiket a vérrokonaik pénzével ki lehetett volna segíteni semleges országokba s később Amerikába, véglegesen és a megmenekülés reménye nélkül elveszettek nyilváníthatóak.

Ivan Danielsson sk.

Eredeti tisztázat, Riksarkivet, UD 1920 – HP 1096.

6.

1944. július 18.

Raoul Wallenberg emlékeztetője a svéd külügyminisztérium számára

A mellékelt összefoglaló napi-jelentés egy olyan informátoromtól származik, aki jól ismeri a kérdést. A szerző biztonságára való tekintettel nem említem meg a nevét, csak majd a későbbiekben. Továbbá átadok egy másik (2. sz.) jelentést, amely egy már korábban említett forrásból származik. Ennek tartalma teljesen megegyezik azzal, amit más forrásokból megtudtam.

Az alábbi felvilágosításokat különböző informátoroktól kaptam, akiknek a nevét szintén csak később fogom ismertetni. Ezekre a nevekre utalok a sor szélén jelölt számokkal.

A gyűjtő-táborok viszonyai:

Egyik informátorom szüleit Lengyelországba szállították július 1-én. A sors úgy akarta, hogy a vonatot visszaküldjék az ismert békásmegyeri táborba, vélelmezhetően annak az intervenciónak eredményeképpen, amelyet Serédy hercegeprímás nyújtott be abban az időben. Informátorom a szüleitől kicsempészett üzenetet kapott, e szerint élelem és víz nélkül vannak. Odament és sikerült vesztegetéssel engedélyt kapnia, hogy a tüskés dróton keresztül átadhasson élelem csomagot és innivalót. A szülei éppen úgy, mint a többiek a táborban – elmondása szerint – a halál szélén álltak. Azóta elszállították őket Lengyelországba.

Egy másik informátor május 25-én meglátogatta a kassai elszállítási helyet, amit ennek főnöke, Fiedler báró mutatott meg neki, akinek őt egy közös barátjuk aznap mutatta be. Fiedler báró szerint 16–17 000 személy volt eredetileg a táborban, mintegy 6500 m² területen. A tábort május 12-ig töltötték fel és 15-én átszállították az embereket az újonnan nyitott kassai gettóba. 3 napi ott-tartózkodás után visszavitték őket a táborba, 19-e körül megkezdődött az elszállításuk. Amikor az informátorom meglátogatta a tábort, kb. 8000-en voltak ott, legyengült állapotban. A hőmérséklet 10–11° volt, az idő rossz, esős és szeles. Az internáltak oszlopokon álló védő tető alatt voltak elhelyezve. Az elszállításkor név szerint szólították őket, amikor is egy SS előtt, aki rendkívül alapos motozást végzett, mind a férfiaknak, mind a nőknek le kellett vetkőzniök. Egy nő megkísérelte addig

észre nem vett kisgyermekét egy vagon alá rejteni, de a gyermeket a lábánál fogva megragadták és csak úgy bevágták a vagonba. A vagonot úgy megtöltötték, hogy csak állhattak benne.

Informátorom szerint Fiedler báró elmondta, hogy miután néhány zsidó elszökött a táborból, azok rokonait a lábainál fogva fölkasztották és lábuk között verték, figyelmeztetésül a hátramara-dottaknak.

Szállítmányok külföldre:

Egy tisztviselő, aki olyan állásban van, hogy teljes egészében át tudja ezeket tekinteni, utálatosnak, undorítósnak és összehasonlíthatatlanul brutálisnak jelezte azokat. Az úti ellátás vagononként gyakran csak egy kenyér, esetleg fél kg. kenyér, 0,20 kg. marmaládé és 1 kanna víz. Az út ideje általában 5 nap. Sok a halál-eset. A fent említett tisztviselő ellenőrzésével elindított kocsik száma*

* Az iratban így szerepel.

Az Auschwitzban, Birkenauban és Waldsee-ben való bánásmód:

A mellékelt beszámoló szerint a munkaképes férfiakon és fiatal nőkön kívül mindenki meghalt. Megerősíti ezt a tényt, hogy csak ezektől a deportáltaktól kaptak levelezőlapot, az öregebb emberektől nem. Egy a magyar repülőkhöz beosztott újságíró, aki a közelmúltban tért vissza Katovitce területéről, megerősíti ezt. Ellenkező véleménnyel mind ez ideig nem találkoztam.

A magyarok reakciója:

A legtöbb ember szégyenkezve beszél a történelekről és arra utal, hogy a brutalitásokat nem magyarok követték el, hanem németek. Ez azonban nem igaz. Az antiszemitizmusnak Magyarországon mély gyökerei vannak. A pozitív segélynyújtás arra korlátozódik, hogy saját barátaiknak segítenek étellel és búvóhellyel. Sokan arra való utalással sajnálják a zsidóüldözéseket, hogy ezzel elveszítik a külföld szimpátiáját és azt kockáztatják, hogy egy esetleges békekötésnél Romániát kedvezőbben kezelik majd, merthogy a legutóbbi időben enyhébb zsidópolitikát folytatott. Lehetséges azonban, hogy ismereteim az élelmiszeripar vezető köreire korlátozódnak. Bizonyos érdeklődés mutatkozik, hogy milyen büntetés várható azokra, akik aktívan részt vettek a bűnös tevékenységben.

Ebben a vonatkozásban hivatkoznék egy férfira, aki úgy gondolja, hogy a zsidók jelenléte bizonyos védelmet jelent a bombázások ellen. Ezekben a körökben azt hiszik, hogy Budapesten a zsidókat tudatosan terítették szét 2600 zsidóházban, ahelyett, hogy gettóba gyűjtötték volna őket össze és a zsidó munkaszolgálatosoknak ugyanebből az okból tiltották meg az óvóhelyek felkeresését a bombázások alatt.

Menekülési lehetőségek:

Minthogy a zsidóknak rendelkezniök kell élelmiszerjegyekkel, keresztlevellel és személyi igazolvánnyal, továbbá hogy kötelező a Dávid-csillag viselése, kimeneteli tilalom van a nap nagy részében, az utcák erős ellenőrzése, a készpénz hiánya, a zsidóházak ellenőrzése, a keresztény lakosság eléggé lanyha szimpátiája, végül az ország nyílt és áttekinthető topográfiája folytán nehéz a zsidók számára menekülés útján elkerülni sorsukat.

Budapesten 20–50 000 zsidó él elbújtva keresztény barátoknál. Azok, akik a zsidó házakban maradtak, főképpen nők, gyerekek és öregek. A férfiak munkaszolgálaton vannak. A július 7-ét követő héten egy sor kikeresztelkedés történt katolikus papoknál, de ez most korlátozottabbá vált és 3 hónapos hitoktatást kívánnak meg. Sok papot bezártak. A kereszteléstől remélték, hogy ezek a személyek az új rendelkezések alá esnek, amelyek szerint a kereszteltek megszabadulnak a oszlag viselésétől. A keresztény zsidók száma Magyarországon 70 000 főre tehető.

Bizonyos kisebb lehetőséget nyújt a megmenekülésre olyan árjak papírjainak megszerzése, akiket kibombáztak, vagy meghaltak. De ez nagyon drága. Ezzel szemben én magam nem ismerek túl sok esetet hamisított személyi igazolványokról és a nyomdák olyan jól ellenőrzöttek, hogy nagyon kicsik a lehetőségek az ilyen úton való megmenekülésnek.

A zsidók Budapesten teljesen apatikusak és alig tesznek valamit, hogy megmentsek önmagukat.

A Szociáldemokrata Párt elyben zsidó-barát, azonban gyakorlatilag paralizált és aligha lehet olyan helyzetben, hogy valamit tegyen.

A Kommunista Párt beállítottságát és munkáját én eddig nem ismerem.

Vesztegetések és az ahhoz szükséges pénzüsszegek:

Egy vonat 1200 zsidóval spanyol, illetve palesztin rendeltetéssel elég régen elindult, azonban jelenleg Hannoverben áll. A megállapodás erről a Zsidó Tanács és a Gestapó között történt, a magyar kormány tájékoztatása nélkül, így a Gestapó részéről azt állítják, hogy ezeket a zsidókat a szokásos módon kell deportálni, azaz a megsemmisítés vár rájuk. Az ár állítólag 80 000 Pengő volt személyenként, azonban ezt nem tudom ellenőrizni. Különbféle eseti kicsempészések történtek a Gestapó részéről pénz előzetes kizsárolása után, azonban azt mondják, hogy az áldozatokat végül is az összes esetben megölték.

Nem ismerek esetet, hogy sikerült volna megmenteni valakit egy internálótáborból, azon az egyen kívül, amelyikről egy korábbi jelentésemben hírt adtam. Érkezett továbbá a külképviseletre egy névtelen írás, amelyből kiderül, hogy valami ilyesmi történt a békásmegyeri táborban is. Általában úgy tűnik, hogy vesztegetések kis számban fordulnak elő. Többek között azért, mert az egész begyűjtő és szállítási procedúra annyira mechanizált, gyors és személytelen volt, hogy a külsők, akik segíteni akartak, nem jutottak el az illető táborparancsnokhoz.

A Weiss Manfred Konzern tulajdonosainak megmentése:

Az egész család, 39 személy, elhagyhatta Magyarországot. Egy hónapig a Bécs melletti Purkersdorfban tartózkodtak, majd tovább mentek Lisszabonba, ahová, mint ismeretes, megérkeztek. Chorin elnök Londonban tartózkodik, ahol az itteni SS körök szerint magyarellenos propaganda tevékenységet folytat. A megállapodás szerint Alfonz Weiss bárót, Franz Mautner igazgatót és Kornfeld György bárót (ez utóbbit önkéntesen követte felesége és fia) Németországban mint túszoikat tartották, előbb Gmundenben utóbb Bécsben. Velük jól bántak, és az urak egyike két hét múlva külföldre mehet. A Weiss Konsernt 1 millió RM és 400 000 dollár előleg ellenében 25 évre bérbe adták egy olyan magyar vállalatnak, amelyet (már korábban) átadtak a Gestapónak. A cég így a Gestapó–Waffen SS csoportba ment át és nem a Göring Művekhez.

Budapest, 1944. július 18.

Raoul Wallenberg sk.

7.

1944. július 29.

Raoul Wallenberg emlékeztetője a svéd külügyminisztérium számára

A segítő tevékenység különböző formái:

Segítséget nyújthatunk részben Magyarország és Németország kormányaival való megállapodásainkkal, részben magán-tevékenységgel, részben azzal a felvilágosító tevékenységgel, hogy felszólítjuk a zsidókat segítsenek önmagukon és rábírnak a népet, hogy támogassa őket, végül részben azért, hogy a külföld felé a helyzetet feltárjuk.

Cél és eszköz:

A minden nap változó helyzet miatt lehetetlen a segélytevékenység célját véglegesen kidolgozni a fentiek vonatkozásában. A legfontosabb az, hogy rendelkezünk pénzügyi és szervezeti eszközökkel és így minden pillanatban alkalmazhassunk olyan intézkedéseket, amelyeket a helyzet megkövetel, anélkül, hogy külön hozzájárulást kérnénk.

Megtörtént intézkedések:

Ezen előfeltételekkel egybehangzóan alkalmaztunk mintegy 20, főleg önténtesen dolgozó személyt, legtöbbször zsidó születésű, azonban nem olyanok, akik kötelezve vannak a csillag viselésére. Ugyanígy járt el a svájci követség. Keresztény munkaerő nem kutatható fel, sőt még a Gestapónak is zsidókat kellett beállítania. Ezen intézkedés nélkül a nagy tömegű munka megközelítőleg sem lett volna elvégezhető, miután a követség rendes személyzete már az én megérkezésemkor teljesen túl volt terhelve.

Egy három készülékes telefont szereltek fel a B-részleg épületébe. Több ezer különféle stencilezett blankettát csináltattunk különböző célokra. Kb. 1000P-ért irodaszert vásároltunk, ugyanakkor kölcsön vettünk különböző helyekről egy fél tucat íróasztalt, írógépet stb. A számlákat a kifizetés után benyújtjuk.

Közvetett kapcsolatokat hoztunk létre bizonyos hatóságokkal, hogy megfelelő információkat kaphassunk a zsidó transzportokról és a deportált zsidókkal való postai forgalom alakulásáról.

Magánlakásként egy nagyon szép házat béreltem a Várhegyen, azért hogy megfelelő mértékben reprezentálhassak. Ide utazott továbbá egy értékes ajánlásokkal rendelkező személy, hogy a legmagasabb német szerveknél megállapítsa, mi az ügy jövőbeni perspektívája.

A hivatalos tárgyalási út:

Az itteni Külügyminisztériummal való tárgyalások, ahogy már közöltük, oda vezettek, hogy Magyarország a maga oldaláról jóváhagyta a repatriálást. Kinyilvánították azt a szándékukat, hogy külön jó házakat bocsátanak a mi zsidóink rendelkezésére. Már több esetben kiengedtek munkaszolgálatból és internálótáborokból olyan személyeket, akik fel tudtak mutatni provizórikus útlevelet. Ezeket megszabadítják a csillag-viselési kötelezettségtől, ami nagy lépés a menekülés felé, mert a kijárási tilalom és az ezzel összefüggő rizikók kiesnek.

Korlátozott német egyetértés látszik kialakulni abban, hogy Magyarország elkezdje a visszamaradt zsidókat mint „munkaerőt” külföldre szállítani. A továbbiakban valószínűleg napirendre kell tűzni a hazaszállítás kérdését. Ezt jelenleg halogatják, azonban mindezek ellenére meg kell kísérelni részleges hozzájárulást szerezni Berlinből. Továbbá felhatalmazást kér a külképviselet, hogy ideiglenes útlevelet állíthasson ki pl. ha egy svéd állampolgár fiú testvéréről, nővéréről, apjáról, anyjáról

van szó, vagy egy olyan személyről, aki nagy jelentőséggel bírt a Svédország és Magyarország közti kereskedelemben vagy a kölcsönös kulturális kapcsolatokban.

Privát segélytevékenység:

Nagyon korlátozott segélytevékenység kezdődött. Egy vallási szervezet, amely nagyon aktív a zsidóknak nyújtott segítségben, pénzügyi támogatást kért, azonban nem kapott. Hasonlóan járt a keresztény zsidók számára újonnan alakított Tanács. Mindenesetre kívánatos lenne tovább folytatni azt a tevékenységet, érdektelen hogy a támogatást egy Vöröskereszt tábor, vagy egyének, vagy olyan személyek, szervezetek kapják, akik önmagukat hasznossá tehetik. Elszomorító, hogy azok, akik a legérdekeltettek voltak az én ideutazásomban, úgy látszik nem értik, hogy a pénz nélkülözhetetlen. Itt határtalan a szenvedés, amelyet meg kell kísérelni enyhíteni.

Felvilágosító tevékenység – zsidók önsegítése:

Bizonyos személyekkel való megbeszélés során a következő két mondat hangzott el, amit el kellene terjeszteni a budapesti híresztelési dzsungelben. A háború utáni bíróságok munkájának már most figyelmet kellene fordítani a zsidóüldözések bűnöseire. Magyarország zsidó-politikája speciálisabb megvilágításba kerül, mint az, amit Románia folytat és mindenképpen kárt okoz az országnak a békekötésnél.

Valamilyen módon meg kellene szüntetni azt a saját sorsuk iránti apátiát, amely továbbra is jellemzi a legtöbb zsidót. Ez a népi közösség a legutóbbi beszámoló óta érezhetően megváltozott. A feladat az, hogy a zsidókból kiirtsuk azt az érzést, hogy elfelejtették őket. A király üzenete éppen ebben a vonatkozásban nagyon nagy jelentőségű. Hasonló üzenetek más külföldi intézményektől a megfelelő szervekhez szintén nagy fontosságúak lennének, mivel segítenék a kérelmezőt a kérelmet fogadónál. Én visszatérek ezért ahhoz a javaslatomhoz, hogy az érsek küldjön táviratot a már megadott püspökhöz, ez most szintén felmerült egyházi szervek részéről.

Az a meztelen tény, hogy a svájci és svéd külképviseletek fogadnak, meghallgatnak és regisztrálnak zsidókat, felvillanyozta őket és azokat is, akikben szándék volt segíteni. Egy sikerült kisebb repatriálási akció, vagy egy Vöröskereszt-tábor felállítása, vagy pénzügyi segítség az én felfogásom szerint a legnagyobb jelentőséggel bírna, ezen keresztül reményt lehetne kelteni zsidók százezreinek szívében és fel lehetne ébreszteni a jelenleg paralizált önfenntartási ösztönöket.

Ebben az összefüggésben néhány szót a szövetségesek propagandájáról. Az összes oldalról kritizálják az angolszász adásokat, amelyek a vélemények szerint telítettek általános fenyegetésekkel és represszáliákkal anélkül, hogy bármilyen segítséget, megbocsátást, vagy utasítást ajánlanának egy alternatív, kivitelezhető politikához. Az orosz propaganda, amely nagyvonalúsággal és békeszeretettel dolgozik, jobbnak ítéltetik. Ha legalább néhány ígéret a jövőbeni segítségre vonatkozóan elhangzana azok felé, akik segítenek a zsidóknak, akkor a propaganda bizonyára nagyobb hasznot hajtana. Érdek lenne továbbá a zsidók megmentése szempontjából, hogy az esetleges bevonulással kapcsolatos orosz proklamációban olyan kitétel iltassanak, hogy a zsidókat semmiért sem okolhatják.

A külföld tájékoztatása a helyzetről:

Az abszolút világos, hogy a külföldi sajtó jelentősen hozzájárul az itteni helyzet könnyítéséhez. További publicitás ezért nagyon kívánatos lenne. Ezzel kapcsolatban felhívom a figyelmet a magyarországi zsidókkal való bánásmódról szóló jelentésemre.

Budapest, 1944. július 29.
Wallenberg
(követési titkár)

1944. augusztus 6.

Raoul Wallenberg emlékeztetője a svéd külügyminisztérium számára

Helyzet:

A legutóbbi jelentés óta alig változott valami. Kisebbségi deportálások – mondják – történtek, azonban ezek állítólag kevesebb egységet és kevésbé teli vasúti kocsikat jelentettek. Ugyanakkor lehetetlen volt ezen hírek valódiságáról meggyőződni.

Ugyancsak ezen hét alatt a katonaság egyes budapesti házakat körbezárt és előzetes figyelmeztetés nélkül elvitték a zsidókat munkaszolgálatra, vagy munkaszolgálati célt szolgáló regisztrálásra. Ez esetek többségében a zsidók jórészt haza tudtak térni.

Augusztus 5-én az SS-ek meglepetésszerű akciót hajtottak végre a sárvári tábor ellen, amikor is az ottani táborparancsnok elutasító választ adott, páncélautóval kényszerítették kb. 1500 zsidó kiszolgáltatására. Miután ma vasárnap van, nem tudtam megállapítani, hogy ezek már átlépték-e Hegyeshalmot vagy sem. Utalok a mellékelt jegyzőkönyvre, a szemtanú beszámolójára, amely a követségre érkezett.

Ma és tegnap az egész város tele volt a Gestapó körökből terjesztett hírekkel, hogy most már sor kerül a budapesti zsidók elleni nagy akcióra. Ennek valódiságát eddig nem tudtam ellenőrizni.

1-én volt egy megbeszélés Horthy Miklós őfőméltóságával, amelyen ő kért egy anonim írásos javaslatot a teendőkre. Egy ilyen jellegű kívánság-lista átadásra került. Ez arra irányult, hogy azok a személyek, akiknek kollektív útlevele van, mentesüljenek a Dávid-csillag viselésétől és az egyházi emberek kapjanak nagyobb szabadságot véleményük kifejtésére.

3-án volt egy megbeszélés a belügyminiszterrel, aki üdvözölte, hogy nagyobb számú zsidó elutazhat Svédországba és megerősítette, hogy az elutazás előtt speciális házakban svéd védelem alatt élhetnek. Arra vonatkozó elvi határozat, hogy a budapesti zsidókat is deportálják, még hátra van, biztosítékot szeretnének kapni Németországtól, hogy nem fogja baj érni őket.

Mindkét találkozó privát kezdeményezésre jött létre.

A segélyszervezet felépítése:

A B-részleg személyzete most már 40 főre növekedett, a részleg fogadó, nyilvántartó részlegre, pénztárra, archívumra, levelező részlegre, valamint szállító és lakás részlegre tagolódott, mindegyik kompetens vezetés alatt.

A szomszéd házban egy hatszobás lakást béreltünk.

A beérkezett bejelentések száma kb. 4000. A helyszíni fogadások bizonyos idő óta megszűntek az állandó ellenőrzés miatt. Az új nyomtatott védleveleket és útlevel-igazolásokat kiküldjük a jelentkezések jóváhagyása után azonnal.

Elért eredmények:

Számos személyt megszabadítottunk az internálástól, a pontos adatokat később közöljük.

Egy tábor felállítása:

Valószínűleg szerdán vagy csütörtökön ki tudjuk üríteni a Pozsonyi úti 3. sz. alatti bérházat, mely jelenleg zsidó ház és beköltöztetünk hasonló számú olyan zsidót, akik a követség védelme alatt állnak. A legnagyobb mértékben kívánatos lenne, hogy kifizethessük a költözés költségeit és kisebb kártérítést adhassunk azon zsidóknak, akiknek emiatt hirtelen el kell hagyniuk az otthonukat. Később ugyanebben az utcában lévő közeli ház kerül átalakításra svéd gyűjtő-táborrá. Átlagosan minden háznál kb. 100 személlyel lehet számolni.

Budapest, 1944. augusztus 6.
Raoul Wallenberg sk.
követségi titkár

Eredeti tisztázat, Riksarkivet, UD 1920 – HP 1097

9.

1944. augusztus 15.

Raoul Wallenberg emlékeztetője a svéd külügyminisztérium számára

Helyzet:

A Budapesten visszamaradt zsidók deportálásával kapcsolatos hírek továbbra is terjednek és arról szólnak, hogy augusztus 28-a lesz az akció beindításának napja. Azt hallom, hogy a magyar kormánynak holnap kell állást foglalnia azon javaslat kapcsán, amelyet a németek ebben a vonatkozásban előterjesztettek. Nem hiszik, hogy a kormány éppen most járulna hozzá, hogy együttműködjön a deportálások folytatásában.

Azt a korábban adott ígéretet, hogy a külföldi zsidókat nem internálják szeptember 30-a előtt, visszavonták és közölték az itteni követségekkel, hogy az internálást e hó 26-án végrehajtják. Az itteni Külföldiek Ellenőrző Hatóság, a KEOKH korábban kilátásba helyezte, hogy az itt bejelentett, svéd kapcsolatokkal rendelkező zsidókat felmentik a Dávid-csillag viselésétől, ha a külképviselő tanúsítja, hogy az illető felvételt nyert a kollektív útlevele. Mióta ilyen igazolást nagy számban állítottunk ki, a KEOKH közölte, hogy a bizonyítványnak tartalmaznia kell egy menlevél rovatot, olyan szöveget, amelyből kiderül, hogy az illető svéd védelem alatt áll. A KEOKH most közölte, hogy a jelzett kedvezményt csak akkor biztosítják, ha a védlevél már kiállításra került.

Meg kell jegyezni, hogy a védlevél birtoklása azzal jár, hogy az illetőt az itteni hatóságok külföldiként kezelik. Ebből az új rendelkezések szerint az következik, hogy ezeket a zsidókat is internálni akarják e hó 26-án. Tehát többek között azokat, akiket a védlevél éppen kiszabadítana az internálótáborokból.

A magyar hatóságok mindazonáltal azt állítják, hogy az új internálásnak védő jellege van és ez a Belügyminisztérium révén érvényesülni fog. Az új táboroknak más jellegűeknek kell lenniük és különbözőnek kell berendezésükben is az eddigiektől.

Segélyszervezet felépítése:

A B-részlegben egy külön szekciót hoztunk létre olyan személyek kiszabadítására, akiket már internáltak. Más kérdésekben is gyakorlatiasabbá szerveztük az osztályt. Az új jelentkezések is megkezdődtek. Az új jelentkezési formulát csatolom.

Csatolom az új védlevelet is. Ez a levél utazásra csak a kollektív útlevelel együtt érvényes. Az utóbbi érvényessége szükségszerűen többé-kevésbé hosszú időre alakítható. A védlevél ellenőrzését az osztály dolgozóiból alakított 4 főből álló kollégium végzi.

Ezzel kapcsolatban javaslom, hogy az ideiglenes útlevelet csak olyan személyeknek állítsák ki, akik egész közeli rokonságban vannak Svédországban lakó személyekkel, azok férjével vagy gyermekével, továbbá olyan személyek részére, akik Svédországgal igazán fontos, sok éves üzleti kapcsolattal rendelkeznek, az ilyenek házastársai és kiskorú gyermekei részére. Az a tény, hogy az ideiglenes útlevelet korábban egész családoknak, illetve olyan személyeknek is adták, akiknek a tevékenysége nem volt igazán jelentős Svédország számára, a továbbiakban kellemetlen precedensnek bizonyult. Személyek százai rohanták meg a követséget azzal a követeléssel, hogy ugyanennek az előnynek a birtokába jussanak.

A B-részleg most dolgozza fel a (svéd) Külügyminisztériumtól érkezett kéréseket, a következő beszámolómban visszatérek ezekre.

A táborkok felállítása:

A fenti jelentésben foglaltak és néhány internált kiszabadítása szükségessé teszi olyan lakások nagyobb számban való megszerzését, amelyek internálótáboroként szolgálhatnak. A hatóságok, úgy tűnik, semmiféle intézkedést nem tesznek, hogy maguk valósítsák meg a megbeszélte táborkokat. Annak elkerülése érdekében, hogy e hó 26-án az összes svéd menlevéllel ellátott zsidót Kistarcsára, vagy hasonló táborba szállítsák, a részleg megkísérli a lakáskérdésben a hatóságokat kész helyezett elé állítani. Ezen rövid idő alatt megfelelő lakásokat, bérházat találni nagyon nehéz.

Elért eredmények:

Mellékelem azoknak a jegyzékét, akik megkapták a védlevelet és akiket kiengedtek az internálótáborokból.

Budapest, 1944. augusztus 15.

Raoul Wallenberg sk.

Eredeti tisztázat, Riksarkivet, UD 1920 – HP 1097

10.

1944. november 30.

A svéd külügyminisztériumban készített összefoglaló jelentés a magyarországi zsidók védelmére tett intézkedésekről

A német csapatok márciusi magyarországi bevonulása után a magyar zsidók helyzetében erőteljes rosszabbodás következett be.

A svéd segély-akció, amelyet ebben az időpontban indítottak, arra irányult, hogy megkísérelje megakadályozni azoknak a zsidóknak a deportálását, akik közeli rokonságban álltak olyan személyek-

kel, akik Svédországban laktak és akiknek bizonyos kapcsolataik lehettek Svédországgal. Habár kezdetben semmiféle megállapodás nem volt a magyar hatóságokkal, a budapesti követségnek sikerült megmenteni számos zsidót a deportálástól vagy a koncentrációs táborból azáltal, hogy védlevelet állítottak ki számukra és egyes esetekben ideiglenes svéd útlevelet is adtak.

Amikor a kora nyári deportálások kiszélesedtek és mindinkább embertelen formák között folytak, a király június 30-án a következő felhívással fordult a magyar kormányzóhoz.

„Miután tudomásunkra jutottak azok a különlegesen kemény módszerek, amelyekkel az Önök kormánya a magyarországi zsidó lakossággal szemben fellépett, megengedem magamnak, hogy személyesen forduljak Öfömméltóságához, hogy az emberiség nevében kérjem Önt, tegyen intézkedéseket azok megmentésére, akik még megmenthetők ebből a szerencsétlen népből. Ezen felhívást az Ön országa iránti baráti érzéseimtől vezetettve és Magyarország jó nevéért, a nemzetek közösségében viselt hírnevéért érzett igaz aggodalomtól indítva írtam.”

Július 12-én a következő válasz jött Horthytól:

„Megkaptam azt a távirati felhívást, amelyet Öfelsége küldött nekem. A legmélyebb megértés érzéseivel kérem, hogy Felsőged legyen meggyőződve róla, én mindent megteszek, ami a jelenlegi feltételek mellett hatalmamban áll, hogy a humanitás és jogszerűség elveit figyelembe vegyék. Nagymértékben becslöm az országom iránti barátság érzését, amely Felsőgedet áthatja és kérem Felsőgedet, hogy tartsa fenn ezt a magyar nép iránt ezen nehéz megpróbáltatást jelentő időben.”

A király felhívása eredményeként a deportálásokat egy időre részben abbahagyták, részben a követség humanitárius tevékenysége jelentős mértékben intenzívebbé válhatott. Ez szükségessé tette egy speciális részleg felállítását a követségen, mely teljes mértékben a zsidók közötti segély-tevékenységnek szentelhetette magát.

Ezen osztály munkája főképpen abból állt, hogy leellenőrizze azon több ezer védlevél iránti kérelmet, ami beérkezett, továbbá a magyar és a német hatóságoknál való intervenció útján megkísérelje a bezárt vagy letartóztatott zsidók szabadlábra helyezését. A személyzet, amely legnagyobb részt önkéntes zsidókból rekrutálódott, jelentős és már szeptemberben felemelkedett 200 főre, decemberig több mint 350-re növekszik.

Amíg a segély-akció első lépcsőjében csak mintegy 400 olyan zsidó kapott védlevelet – ahogy előbb mondtuk –, akiknek közeli személyes kapcsolatuk volt Svédországhoz, később a követség nagyobb számban adott ki ilyeneket, mivel hasonló szigorral ekkor már nem lehetett megkövetelni a közeli rokonsági kapcsolatot.

Szeptember végén a követség a magyar hatóságoktól hozzájárulást kapott 4500 védlevél kiállítására. Ezek esetében semmiféle olyan feltétel nem volt, hogy kapcsolatban legyenek Svédországgal.

A követség erőfeszítései, hogy megkapja a hatóságok beleegyezését ezen felüli védlevelek kiállítására, nem vezetett eredményre. Arra való tekintettel, hogy veszélyeztetné az egész mentőakciót, ha a hatóságok beleegyezése nélkül az engedélyezett 4500-on felül állítanának ki védleveleket, a követség úgy vélte, hogy a magyar hatóságok által megadott kereten belül marad.

A magyar oldalról adott ígéreték szerint a védlevél tulajdonosait nem deportálhatják és ezen túl bizonyos más könnyítéseket is ígértek. Külön a követség által bérelt házakban lakhatnak pl. annak ellenőrzése alatt és nem kell hordaniok a Dávid-csillagot. Az utóbbi ígéretet azonban alig teljesítették. Ezzel szemben a követségnek lehetősége nyílt, hogy a zsidók elhelyezésére nagy számú ház felett rendelkezzen. Az összes védlevél tulajdonost, kb. 10 500 zsidót december közepén el lehet helyezni abban a mintegy 30 házban, amely ez időpontban a követség rendelkezésére áll.

Ebben a vonatkozásban meg kell említeni, hogy a Washingtonban lévő „War Refugee Board” az itteni amerikai követség útján jelentős összeget bocsátott rendelkezésre a követség segély-tevékenységéhez. Ezen összegekért nagyobb mennyiségű élelmiszert is vásároltak, amelyet kiosztottak részben a nyomorgó zsidó lakosság között, részben elraktároztak egy későbbi időpontra. A követség be tudott rendezni ezen eszközök segítségével különféle, a zsidó lakosság céljaira szolgáló kórházakat és ezen túlmenően jelentős humanitárius tevékenységet fejthetett ki.

Miután a svéd kormány kijelentette, hogy hajlandó az összes védlevéllel ellátott zsidót, zsidó gyermeket befogadni, a követség megindította a tárgyalásokat azok kiutazási engedélyéért. Annak ellenére, hogy a magyar hatóságok hajlandónak mutatkoztak megadni a kiutazási engedélyt egy nagyobb számú, védlevéllel ellátott zsidó csoportnak, a végrehajtás megakadt, mert képtelenek voltak megkapni a Svédország felé irányuló szállítmányok részére a Németországon való átutazási engedélyt.

A követséggel együttműködve a Svéd Vöröskereszt is végzett humanitárius tevékenységet zsidó gyermekek, nők és öregek körében. Októberben, Horthy kiszorítása után radikálisan megromlott a követség lehetősége, hogy segítse a zsidókat. Szálasi kormánya, amely kezdetben kijelentette, hogy tiszteletben fogja tartani az előző kormány vállalásait, most csak abban az esetben hajlandó tiszteletben tartani a svéd védleveleket, ha a svéd kormány elismeri az új magyar kormányt.

Ahogy fentebb más összefüggésben már kifejtésre került, svéd oldalról nem kívánták megtenni ezt a lépést, ennek következtében nagy nehézségekbe ütközik a követség segély-tevékenysége, amit, amennyire lehetett, ebben a hónapban is folytatott.

Fogalmazvány, aláírás nélkül, Riksarkivet, UD 1920 – HP 1099